

УЗ ЧЕТРДЕСЕТОГОДИШЊИЦУ КПЈ

Генерал-потпуковник **МИЛИНКО БУРОВИЋ**

ДВА СВИЈЕТЛА ЛИКА НАШЕ ПАРТИЈЕ

У знак захвалности народа и Савеза комуниста Црне Горе за заслуге у Народноослободилачком рату и Народној револуцији у Никшићу су 4 јула ове године откривене спомен-бисте двојици истакнутих организатора и руководиоца — народним херојима Радоју Дакићу и Сави Ковачевићу.

Другови Радоје Дакић-Брко и Сава Ковачевић улазе у наш Ослободилачки рат као прекаљени и искусни комунисти, револуционари. И један и други имали су огромно револуционарно искуство из борби коју је водила радничка класа и остале народне снаге наших народа под руководством КПЈ противу ненародних режима, националног, социјалног и политичког угњетавања у бившој Југославији.

Радоје Дакић потиче из крајње сиромашне сељачке породице из села Црна Гора под Дурмитором. У родитељском дому није имао ни најосновније услове за живот и школовање, те по завршеној основној школи одлази у Београд на изучавање заната — металске струке. Још у току изучавања заната осјетио је сву грубост експлоатације радничке класе, а посебно ропски положај шегрта. Природно бистар младић са изванредном моћи запажања, он се од првих дана повезује са класним синдикалним покретом. Отада је заувек његов животни пут повезан са радничком класом и њеном борбом. У раду међу својим друговима-шегртима истиче се још од првих дана борбеношћу, активношћу и израженим смислом за организовање борбе. За вријеме изучавања заната неуморно ради на свом политичком, теоретском и културном уздицању, колико су му то услови дозвољавали. Својом непосредношћу, другарством, скромношћу, борбеношћу и активношћу још у току изучавања заната стиче све већи углед међу многим радницима-металцима.

Развијајући се тако још од првих дана свог револуционарног рада у редовима радничког покрета, учествујући у свим акцијама борбе напредног Београда, истичући се борбеношћу и активношћу, он је непосредно пред рат у редовима радничке класе израстао у једног од најпознатијих, најблискијих и највољенијих радничких бораца — револуционара. Пријемом у Партију, 1934 године, његова револуционарна активност и организаторска способност долазе до још

потпунијег изражаја тако да је већ 1939 године на Партиској конференцији изабран за политичког секретара партиске организације Београда, једне од најмасовнијих и најборбенијих у земљи.

У то вријеме, од 1939 до 1941 године, замах револуционарног покрета све је снажнији и све организованији. Београд постаје поприште и центар борбе против све изразитије и отвореније политичке издаје земље од стране профашистичке владе Цветковић—Мачек. Облици борбе су све разноврснији, све чешћи, масовнији и организованији. Није тих дана могао проћи ниједан важнији догађај а да револуционарни покрет под руководством Партије на њега не реагује преко илегалне штампе, отворених уличних демонстрација, штрајкова, поред свакодневног политичког рада путем мреже илегалних партиских организација, организација СКОЈ-а, синдиката, антифашистичког фронта и других напредних организација на које је Партија имала утицај, као што је био студентски покрет, удружење адвокатских приправника и других организација. Партиска организација Београда на чијем је челу био друг Дакић организује и изводи познату ону велику демонстрацију 14 децембра 1939 године на Славији када је полиција масовно употребила ватрено оружје против демонстраната. Али чврстина и организованост демонстраната била је таква да полиција није успјела да их разбије за читав три сата иако је било више рањених и неколико погинулих демонстраната. Године 1940 партиска организација покреће и изводи познати штрајк аеронаутичких предузећа који траје неколико мјесеци. Сва настојања власти да разбије штрајк остала су узалудна, организованост штрајка и чврстина штрајкача била је таква да је власт морала позвати у војску раднике-учеснике у штрајку. Дакић се налазио на челу штрајкачког одбора за све вријеме штрајка. Он је тих дана такорећи стално био на улици, непрестано у покрету, обилазио штрајкачке страже и групе, брзо реаговао на догађаје и мобилисао све снаге за подршку штрајка, оцјењујући правилно његов организациски и политички значај за развијање борбеног расположења и подизање политичке свијести што ширих маса радничке класе о њеној снази ако је добро организована и правилно усмјерена. Штрајк је имао снажног одјека у развијању борбеног расположења не само на раднике ових предузећа, већ и на читаву радничку класу Београда и читаве земље. На свим партиским састанцима друг Брко је наглашавао значај омасовљења партиске организације ових предузећа примањем нових чланова из редова радника који су се истакли у акцијама у току овог дуготрајног и успјелог штрајка.

Полиција, разумије се, запазила је и морала је запазити његову свакодневну активност у револуционарном раду те је више пута хапшен. Свакипут је његово држање пред класним непријатељем било како то заиста доликује истински увјереном и прекаљеном радничком борцу, који је чврсто, свјесно и одлучно, пошао путем борбе своје класе. За друга Брка се може без претјеривања рећи да је сву своју животну бујну енергију посветио револуционарној борби своје

Партије и да није имао других животних радости од радости револуционарне борбе. Он је био досљедни раднички борац и страствени револуционар, до самоодрицања скроман у личном животу, до краја правичан, самопријегоран, упоран у раду и близак друг. Зато, полазећи од себе он, такође, органски није могао подносити било какав јавашлук, било какву недисциплину, непартијност у раду или пороке у личном животу комуниста. Личним примјером неодољиво је утицао на средину у којој је живио, радио и борио се. У жељи да комунисти, борци за идеале радничке класе, буду што узорнији, он је реаговао и на најситније грешке које би појединци испољили било у раду или личном животу, не одустајући од метода убјеђивања све док не би стекао увијек да је у томе и успио. Он је у томе, као и иначе на сваком задатку револуционарне борбе, био упоран и истрајан да би комунисти у цјелини и сваки појединачно могли бити примјер какви треба да буду људи, њихов рад и односи међу њима. Не плашећи се да ћемо претјерати, за покојног друга Брка можемо рећи да је својом појавом и личним примјером импресивно дјеловао на људе, на развијање код њих осјећања правичности, другарства, скромности, револуционарне будности и дисциплине. Отуда је и за најкраће вријеме брзо освајао људе, постајао масовик и вољен и као човјек и као друг и руководилац и у партиским организацијама и народним масама.

Друг Сава Ковачевић као сељак, још од ране младости се определио за револуционарни раднички покрет. Природно интелигентан и обдарен, он неуморно ради на свом идеолошком, теоретском и културном уздицању. Иако је у веома тешким условима долазио до литературе јер је обављао све физичке послове и обрађивао земљу, он је упорним радом израстао у маркантну, зрелу политичку личност свог родног мјеста Грахова и околине.

Сиромаштво и оскудица која је општа карактеристика ових крајева натјерује га да напусти родитељски дом и потражи хљеба ван свога завичаја. Сава одлази у Трепчу гдје се запошљава као рударски радник. На тај начин долази до могућности да се упозна са животом радничке класе, да прошири своје видике и искуство. У новој средини за кратко вријеме постаје у редовима рудара запажени и истакнути раднички борац. Његова динамична личност као да је по природи била створена за револуционарне окршаје радничке класе. Он са посебном страшћу револуционара приступа организацији и учествује у масовним акцијама које је покретала и водила Партија међу рударима и, као и у свом родном крају, тако и међу рударима брзо се истакао својом борбеношћу и политичком зрелошћу и искуством. И својом појавом и речју он је импресивно дјеловао на људе још од првог сусрета. Поред великог револуционарног искуства које је стекао у крилу Партије, он је уз то упорним радом на свом личном, културном и политичком уздицању израстао у такву комплетну револуционарну личност, да је на примјер када се појавио пред Судом за заштиту државе и дао своју одбрану, која је у суштини била осуда постојећег друштва бивше Југославије, импресионирао судије и при-

сутне, тако да нијесу вјеровали да од школских квалификација има свега 4 разреда основне школе.

Сава је ступао смјело и неустрашиво у револуционарне акције које је покретала, организовала и водила Партија, самоиницијативно и сам организира и покреће масе у борбу упркос сталних пријетњи, прогона и хапшења од стране власти и полиције.

Будући и ментално и политички примјер одлучности и неустрашивости, он је било какав кукавичлук и опортунизам у акцијама револуционарне борбе жигосао свом њему својственом жестином. Према онима који би испољили колебаљивост знало га је понекад да изда стрпљење убјеђивања, али је зато својом појавом и својим личним примјером такорећи магнетски привлачио масе у борбу. Бити са Савом у борби и бити колебаљивац готово је било искључено. Према смјелим и одлучним борцима радничке класе и народа знао је бити родитељски њежан. Сава је, сажето речено, био такав лик човјека и револуционара као да је био саздан за онај „последњи и одлучни бој“ који је повела наша Партија 1941 за национално и социјално ослобођење наших народа, бој у коме ће доћи до још пунијег изражаја његова изразито динамична личност, његов неустрашиви револуционарни херојизам, и као борца и као команданта јединица НОВ којима је командовао.

По својим личним особинама и склоностима и по начину реаговања у револуционарном раду, личности другова Саве и Брка биле су веома различите, али оне су се, такорећи, хармонично допуњавале у складу са стварним захтјевима и потребама какве су настале 1941 године отпочињањем тако компликоване и разноврсне борбе каква је карактеристика борбе била у току нашег Ослободилачког рата и Народне револуције.

Брко, као секретар Окружног комитета Никшића, био је такав комуниста и руководилац коме није било тешко заћи у сваку кућу, код сваког човјека, у сваку партиску организацију, и на најмању конференцију да би и својим присуством и својом ријечју покренуо масе на што шире активно учешће у оружаном борби. Он је даноноћно објашњавао народу да је оружана борба против окупатора једини начин да се избјегне уништење, које је окупатор, иако лукаво и прикривено, сваким својим поступком наговјештавао и припремао нашим народима. Истовремено убједљивим ријечима указује масама и сваком појединцу на реалне могућности борбе и побједе. На задацима припрема и организовања маса за оружану борбу Брко је био заиста неуморан. Са великим искуствима организатора и страственим одушевљењем организовао је и покретао на активност партиске организације и друге друштвене органе револуције и сваког појединца да напредују до крајњих граница све своје снаге као што су то и захтијевали услови наше оружане борбе против окупатора и народних издајника. Чим би се ма по којој линији оружане борбе у било ком крају простране и беспутне територије ОК испољили било какви недостаци, а њих је било и морало бити, јер је то закон револуције,

Брко је знао брзо покренути партиску организацију и сваког појединог комунисту, а најчешће се и лично нашао на лицу мјеста и предузимао потребне мјере.

Он никада није пропуштао да нагласи и посебно истакне одговорност сваке партиске организације и сваког појединог комунисте за успјехе борбе у његовом крају, одговорност и улогу у отклањању недостатака у раду на мобилизацији снага и средстава за потребе оружане борбе. У организовању и припреми сваке акције и у току њиховог извођења он је учествовао са својственом му страшћу истакнутог револуционара, борца и руководиоца. Њему нису измицале ни најситније појединости ако би од њиховог рјешавања било у којој мјери могао да зависи успјех. Брига за људе, за правичне комунистичке односе и у тако компликованој и замршеној ситуацији, каква је била посебно оних првих дана нашег Ослободилачког рата, он није испуштао из вида, већ је томе поклањао посебну пажњу, стално истичући и указујући комунистима значај тога питања за политички утицај Партије, за њену унутарњу монолитност и политичку чврстину, за успјехе оружане борбе. Истакнута је заслуга друга Брка као секретара Окружног комитета за свестран утицај партиских организација на масе, за свестрану активност и херојизам које је народ оног краја испољио у оружаном борби 1941 и 1942 године, продужујући тим путем све до ослобођења. Партиска организација чији је секретар био друг Дакић и остале друштвене организације Ослободилачког рата и револуције успјеле су да организују и покрену најшире масе у активно учешће у оружаном борби, тако да је на територији Окружног комитета учествовало са пушком у руци у току 1941 и 1942 године преко 5.000 партизана сврстаних у чете, батаљоне и два одреда, а читава територија у периоду од октобра 1941 до краја априла 1942 године била је ослобођена, сем окупаторског гарнизона у Никшићу који је био опсједнут пуних 42 дана, без везе са осталим гарнизонима.

У том периоду италијанско-фашистичком окупатору и квислиншким снагама нанесени су тешки губици у људству и материјалу. Само на ослобођеној територији Никшићког партизанског одреда налазило се у логорима неколико стотина заробљених италијанских војника.

У једну већ искусну партиску организацију, каква је била у том крају, спремна за извршење и најтежих задатака, Брко је са посебном страшћу и њему својственим стрпљењем и упорношћу унио и своје богато политичко и организационо партиско искуство.

За истакнуте заслуге које је испољио као организатор оружаног устанка у Црној Гори 1941—1942 године, ЦК КПЈ именује друга Дакића у априлу 1942 године за политичког секретара Покрајинског комитета. Он преузима руководство партиске организације Црне Горе у најтежим данима, када су снаге НОВ биле присиљене да под притиском надмоћнијег окупатора и квислинга напусте територију Црне Горе. Друг Брко је и у тим најтежим данима, када долазе до кулминације злочини окупатора и народних издајника над народом,

мобилисао партиске организације на активан политички рад у масама. Велика је његова заслуга што су партиске организације и у тим најтежим данима остале чврсте и успјевале да свакодневно разобличавају злочине окупатора, да сачувају вјерност народа циљевима Ослободилачке борбе. Иако уз огромне губитке у току зиме 1942—1943 године, заслуга је партиске организације што је са онаквим одушевљењем народ дочекао јединице НОВ у Црној Гори и масовно ступао у њихове редове. Друг Дакић је дочекао славу и радост побједе, али када је требало да ступи на поприште борбе и изградњу порушене земље, смрт је отргла из редова Партије овог прекаљеног, ватреног борца, њеног вјерног сина. Друг Дакић је још од ране младости сагоријевао и сагорио у ватри револуционарне борбе своје класе и народа под руководством Партије. Успомена на заслуге овог прекаљеног и истакнутог револуционара живјеће трајно у срцима свих наших народа.

Друг Сава, као члан ОК и посебно као командант Никшићког одреда, истиче се још од првих дана у раду на припреми Партије и народа за оружану борбу у свом крају. Искусни партиски руководица са великим политичким и личним утицајем на народ, баца се на посао свом оном упорношћу која је красила ову маркантну личност. А када је ЦК наше Партије донио одлуку да се почне са оружаном борбом противу фашистичког окупатора, његовој радости није било краја. Као да добија нова крила, баца се на последње припреме за оружане окршаје. Већ у првим данима оружане борбе долази до пуног изражаја његова лична храброст, неустрашивост и изражене способности за командовање и руковођење оружаним акцијама.

Савини подвизи и као борца и као команданта долазе до снажног изражаја у тринаестојулским данима у ослобођењу Грахова и Вилуса, а нарочито у току јесени у борби код Вилуса, у борбама око Црквица, Билећа, Требиња и Ластва. Храброст коју су у борби испољили партизани под Савиним руководством у данима устанка 1941 и 1942 године, вјечно ће живјети у сјећању народа ових крајева као узорни примјери херојизма и пожртвовања у борби за слободу. Сава већ у првој години рата постаје оличење личног херојизма и узор руководиоцима и борцима тих крајева. Они су се надањивали његовим примјером смјелости и вјештине командовања партизанским јединицама. Његово присуство у борби надањивало је борце и руководиоце на беспримјерна јунаштва, што је утјеривало страх у кости непријатељу. Није било борбе у којој је Сава учествовао а да се и лично и као командант није истакао. Он ни дана није могао да мирује, стално је ишао из акције у акцију и био би тужан ако би и један дан прошао без окршаја, без успјеха у борби противу фашистичког освајача и народних издајника. Партизани су са њим ишли и у најтеже окршаје увјерени да, када их Сава води, успјеси не могу изостати.

Када се сјетимо оних херојских примјера из борбе на Вилусима и код Раме, када је неустрашиво скакао на непријатељске тен-

кове и из њих са својим партизанима такорећи за јаке хватало непријатељску посаду и на тај начин присиљавао је на предају, онда је сасвим разумљиво што је још од првих дана почела да се ствара легенда код народа и партизана да непријатељски метак за Саву „не пријања“ — „да га метак неће“.

Због таквих особина као борца и команданта које је испољавао у свакој акцији, Партија је Сави повјеравала најтеже задатке са увјећењем да ће их он и партизани којима командује са успјехом извршити ма колико да су тешки. Тако славна Пета црногорска бригада под командом свог легендарног команданта добија 1942 године задатак у источној Босни да штити болнице и збијег и буде заштитница осталим бригадама које су под непосредним Титовим руководством продирале у западну Босну, или задатак ослобођења Прозора у Четвртој непријатељској офанзиви да би се отворио пут евакуације болнице у правцу Раме и даље на исток.

У славној Бици на Сутјесци, која претставља највеличанствености бисер међу многобројним драгуљима побједа које су наши народи извојевали у току херојског Народноослободилачког рата и Револуције — Сава поново са својом славном Трећом дивизијом добија најтежи задатак — да штити продор из непријатељског обруча осталим снагама и заштити болницу са око 4.000 рањеника. У тим најтежим али и најславнијим данима Ослободилачког рата још једанпут је свом својом силином засјао херојски лик легендарног борца и команданта. На челу своје дивизије посљедњи пут јуриша 13 јула на многоструко надмоћнијег непријатеља и покошен рафалом фашистичког митраљеза пада славни командант. Тако је завршио свој животни пут легендарни херој наших народа и вјерни син своје Партије. И у овој славној епопеји наших народа уткан је на истакнутом мјесту легендарни лик овог великог борца и славног команданта нашег Ослободилачког рата. „Док Сутјеска вода тече, умријети Сава неће“.

Само таква револуционарна партија каква је била и остала наша славна Партија, могла је да однегује такве свијетле ликове какав је био партијски лик борца, комунисте и руководиоца Радоја Дакића, такав лик неустрашивог борца и команданта, какав је био легендарни јунак нашег Ослободилачког рата и Револуције Сава Ковачевић.
